

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1998-1999

22 AVRIL 1999

Proposition de loi modifiant le Code civil et le Code judiciaire en ce qui concerne la reconnaissance aux époux divorcés du droit d'user du nom de leur ex-conjoint

(Déposée par Mme de Bethune)

DÉVELOPPEMENTS

1. Tout au long du mariage, les époux conservent le nom dont ils ont hérité par filiation.

Une coutume très ancienne — consacrée par la jurisprudence — permet à tout conjoint d'user du nom de l'autre conjoint. Pour les relations professionnelles, cet usage est réglé par l'article 216, § 2, du Code civil.

Par ailleurs, les enfants issus du mariage portent le nom du père, en vertu de l'article 335 du Code civil.

2. En cas de divorce, les droits à porter le nom de famille de l'autre époux deviennent caducs, bien qu'il n'existe en la matière aucune disposition légale. En pratique, il y a cependant deux exceptions.

Ainsi la jurisprudence et la doctrine acceptent-elles que les époux puissent s'autoriser mutuellement à continuer d'user du nom de l'autre dans l'exercice de leur profession après leur divorce (Pintens, W., *Naam*, APR-reeks, Story, Gent, 1981, n° 112). Selon la jurisprudence et la doctrine, l'ex-époux qui a accédé à une certaine notoriété en tant qu'artiste sous le

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1998-1999

22 APRIL 1999

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en het Gerechtelijk Wetboek inzake de toekenning aan echtgenoten van het recht om de naam van de andere echtgenoot na echtscheiding te gebruiken

(Ingediend door mevrouw de Bethune)

TOELICHTING

1. Tijdens het huwelijk behouden beide echtgenoten de naam die ze hebben op grond van hun afstamming.

Volgens een aloude gewoonte — bevestigd door de rechtspraak — heeft elke echtgenoot het recht de naam van de andere echtgenoot te gebruiken. In de beroepsbetrekkingen wordt dit gebruik geregeld door artikel 216, § 2, van het Burgerlijk Wetboek.

Overigens dragen de kinderen die voortkomen uit het huwelijk de naam van de vader volgens artikel 335 van het Burgerlijk Wetboek.

2. Bij echtscheiding vervallen de aanspraken op de familienaam van de andere echtgenoot, alhoewel hierover geen wettelijke regeling bestaat. In de praktijk bestaan er evenwel twee uitzonderingen.

Zo wordt in de rechtspraak en rechtsleer aangenomen dat de echtgenoten elkaar kunnen machtigen om ook na echtscheiding elkaars naam bij de beroepsuitoefening te gebruiken (Pintens, W., *Naam*, APR-reeks, Story, Gent, 1981, nr. 112). Volgens de rechtspraak en rechtsleer mag ook de ex-echtgenoot die onder de naam van zijn gewezen echtgenoot een

nom de son ancien époux et s'est acquis un droit intellectuel sur ce nom, peut aussi continuer à user du nom de son ex-conjoint (Ballon, G.L., «Ik gaf mijzelf (g)een naam. Over anoniem en pseudoniem optreden in de openbaarheid», *TPR*, 1981, 567, n°s 8 et 538, n° 15). Ces exceptions sont de stricte application. Une femme divorcée s'est vu interdire de continuer à porter le nom de son ancien époux sous peine d'astreinte pour toute infraction à cette interdiction (tribunal de Bruxelles, 27 janvier 1982, *R.W.*, 1983-1984, p. 2970).

En pratique, ce sont (presque) exclusivement les femmes qui usent du nom de leur mari pendant le mariage.

Cet usage a connu une nette régression au cours des dix dernières années. La cause principale en est l'autonomie accrue dans le mariage et la participation toujours plus grande des femmes à la vie économique, sociale et culturelle. Les jeunes femmes mariées choisissent de plus en plus de conserver leur nom de famille tout au long de leur vie.

Force est cependant de constater que bon nombre de femmes mariées utilisent encore le nom de leur époux dans la vie civile et dans la vie professionnelle : soit elles appartiennent à une génération où la norme sociale était telle, soit elles ont expressément choisi d'utiliser le nom de leur époux, et donc aussi celui de leurs enfants, comme nom «de la famille».

Elles trouvent surtout pratique de pouvoir utiliser le même nom que leurs enfants pour tout ce qui concerne ceux-ci et les contacts avec l'école, les associations sportives, etc.

3. Le divorce est lourd de conséquences pour les femmes qui utilisent le nom de leur époux. Elles se sont identifiées à ce nom et l'entourage de beaucoup de femmes ne les connaît pas ou guère sous leur nom de jeune fille. En cas de divorce, elles sont donc obligées de porter un nom qui n'est familier à personne dans leur entourage.

Le divorce fait en outre perdre à la femme le lien tangible d'identification qu'elle a avec ses enfants, tandis que ce lien subsiste pour l'homme divorcé. Le fait que le divorce prive les mères, et elles seules, du droit de porter le même nom que leurs enfants est une discrimination au sens des articles 10 et 11 de la Constitution. Pour les enfants aussi, cette différence soudaine entre leur nom et celui de la mère entraîne des bouleversements dans leur vie personnelle et familiale.

La question de l'identification tangible de la mère avec ses enfants pourrait être résolue à l'avenir en modifiant la législation relative au patronyme de l'enfant en prenant par exemple pour norme que l'enfant por-

zeker bekendheid heeft verworen als kunstenaar en op die naam een intellectueel recht heeft verkregen, de naam van die gewezen echtgenoot verder gebruiken (Ballon, G.L., «Ik gaf mijzelf (g)een naam. Over anoniem en pseudoniem optreden in de openbaarheid», *TPR*, 1981, 567, nrs. 8 en 538, nr. 15). Deze uitzonderingen worden strikt toegepast. Zo werd aan een uit de echt gescheiden vrouw het verbod opgelegd nog verder de naam van haar voormalige echtgenoot te gebruiken op straffe van een dwangsom bij iedere overtreding van het verbod (rechtbank van Brussel, 27 januari 1982, *R.W.*, 1983-1984, blz. 2970).

In de praktijk zijn het (bijna) uitsluitend vrouwen die tijdens het huwelijk de naam van hun echtgenoot gebruiken.

Deze gewoonte is de laatste decennia gevoelig afgenomen. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met het feit dat de zelfstandigheid van de partners in het huwelijk is toegenomen en dat steeds meer vrouwen deelnemen aan het economisch, sociaal en cultureel leven. Jonge gehuwde vrouwen kiezen er steeds meer voor om onder hun eigen familienaam door het leven te gaan.

Toch moeten we vaststellen dat nog heel wat gehuwde vrouwen in het burgerlijk en het beroepsleven de familienaam van hun echtgenoot gebruiken. Ofwel behoren zij tot een generatie waar dit de sociale norm was, ofwel hebben zij uitdrukkelijk gekozen om de familienaam van hun echtgenoot en dus ook van hun kinderen als «gezinsnaam» te gebruiken.

Zij vinden het vooral praktisch dat zij met betrekking tot de kinderen en de contacten met school, sportverenigingen, ... dezelfde naam als hun kinderen kunnen gebruiken.

3. Een echtscheiding heeft ingrijpende gevolgen voor de vrouwen die de naam van hun man gebruiken. Zij hebben zich immers met deze naam geïdentificeerd. Vele vrouwen blijken in hun omgeving niet of amper gekend te zijn onder hun eigen naam. Aldus worden zij verplicht om een naam te dragen waarmee niemand uit hun omgeving vertrouwd is.

Tevens verliest de vrouw ten gevolge van de echtscheiding de zichtbare identificatieband met haar kinderen, terwijl deze identificatieband blijft voortduren voor de man die uit de echt gescheiden is. Het feit dat door de echtscheiding enkel moeders het recht verliezen om dezelfde naam te dragen als hun kinderen is een discriminatie in de zin van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Ook bij de kinderen geeft dit plotse verschil tussen hun naam en de naam van hun moeder aanleiding tot verwickelingen in hun persoonlijk en familiaal leven.

Het probleem van de zichtbare identificerbaarheid van moeder met haar kinderen zou naar de toekomst toe opgelost kunnen worden door de wetgeving betreffende de naam van het kind te wijzigen,

tera un double nom, celui de la mère étant ajouté à celui du père.

Quoique partisan d'une telle réglementation, l'auteur de la présente proposition n'en est pas moins conscient que cette solution requiert un large débat de société et qu'elle ne résout pas une série de problèmes qui se posent déjà à l'heure actuelle.

4. Le nom d'une personne comme moyen d'identification et comme l'expression d'un lien la rattachant à une famille est censé faire partie intégrante de sa vie privée et familiale et est par conséquent protégé par l'article 8 de la Convention européenne des droits de l'homme (CEDH, arrêt *Burghartz/Suisse*, 22 février 1994, § 24). Le droit à une vie privée et à une vie familiale entre un parent et son enfant ne prend pas fin avec le divorce d'un couple (Velu, J. et Ergec, R., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Bruxelles, Bruylant, 1990, n° 671). Enfin, une différence de traitement fondée exclusivement sur le sexe ne peut être conforme à la Convention européenne des droits de l'homme que si elle se justifie pour des raisons impérieuses particulières (CEDH, arrêt cité et arrêt *Schuler/Zgraggen/Suisse*, 24 juin 1993, § 67).

Afin de régler ce problème, une série de pays de l'Union européenne ont octroyé aux époux divorcés le droit de porter le nom de leur ex-époux, conformément aux usages nationaux en vigueur. Ainsi la législation néerlandaise se base-t-elle, en ce qui concerne l'usage du nom, sur le principe de l'égalité du père et de la mère vis-à-vis de leurs enfants. Elle confère en effet à la femme divorcée non remariée le droit de porter le nom de son mari et ce droit ne peut lui être retiré tant que des enfants issus de son mariage sont en vie (article 9 du nouveau Code civil néerlandais).

5. La présente proposition de loi vise à autoriser les époux qui ont utilisé le nom de l'autre époux pendant le mariage à continuer à le faire s'ils le souhaitent. Ce droit permettra de garder apparent le lien existant entre ce parent et les enfants et d'éviter des problèmes d'identification pénibles et incommodes.

6. La proposition ne porte pas préjudice à la réglementation en vigueur en matière d'utilisation du nom de l'(ex)-époux dans les relations professionnelles. Au cours du mariage, le régime prévu à l'article 216 actuel du Code civil reste d'application. Après la dissolution du mariage par un divorce, les anciens époux pourront toujours s'autoriser à continuer à porter le nom

door bijvoorbeeld als norm te stellen dat het kind de dubbele naam draagt waarbij de familienaam van de moeder aan die van de vader zou worden toegevoegd.

De indiener van dit voorstel is voorstander van een dergelijke regeling, maar is zich ervan bewust dat dit een ruim maatschappelijk debat vergt; bovendien zou dit geen oplossing bieden voor tal van problemen die zich thans reeds voordoen.

4. De naam van een persoon als identificatiemiddel en als uitdrukking van verbondenheid met een familie wordt geacht deel uit te maken van zijn of haar privé-leven en gezinsleven en wordt aldus beschermd door artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM, arrest-*Burghartz t./ Zwitserland*, 22 februari 1994, § 24). Het recht op een privé-leven en een gezinsleven tussen een ouder en zijn of haar kind wordt niet beëindigd bij de echtscheiding van een echtpaar (Velu, J. en Ergec, R., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1990, nr. 671). Tenslotte kan een verschil in behandeling dat uitsluitend gebaseerd is op basis van het geslacht enkel in het geval van bijzonder dwingende redenen in overeenstemming zijn met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM, gecit. arrest en arrest-*Schuler-Zgraggen t./ Zwitserland*, 24 juni 1993, § 67).

Teneinde dit probleem te regelen hebben een aantal landen van de Europese Unie aan de uit de echt gescheiden echtgenoten het recht toegekend om de naam van hun ex-echtgenoot te dragen, overeenkomstig de nationaal geldende gebruiken. Zo is de Nederlandse wetgeving wat betreft het dragen van de naam gebaseerd op het gelijkheidsbeginsel van de vader en de moeder ten opzichte van hun kinderen. Aan de uit de echt gescheiden vrouw die niet hertrouwd is wordt immers het recht toegekend de naam van haar man te voeren en dit recht kan haar niet worden ontnomen, zolang er kinderen uit haar huwelijk in leven zijn (artikel 9 van het nieuwe Nederlandse Burgerlijk Wetboek).

5. Dit wetsvoorstel pleit ervoor om aan echtgenoten die tijdens het huwelijk de naam van de andere echtgenoot hebben gebruikt het recht te geven om, zo zij dit wensen, deze naam verder te gebruiken. Dit recht houdt de band zichtbaar tussen deze ouder en de kinderen en voorkomt pijnlijke en ongerieflijke identificatieproblemen.

6. Het voorstel doet geen afbreuk aan de bestaande regeling inzake het gebruik van de naam van de (ex-)echtgenoot in de beroepsbetrekkingen. Tijdens het huwelijk blijft de regeling die vervat is in het huidig artikel 216 van het Burgerlijk Wetboek van kracht. Na de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding kunnen de voormalige echtgenoten

de l'autre conformément aux usages actuellement en vigueur.

7. La proposition ne s'applique pas aux cohabitants légaux. Les effets de la cohabitation légale sont, en effet, fixés à l'article 1477 du Code civil, inséré par la loi du 23 novembre 1998 instaurant la cohabitation légale. L'article 216 du Code civil ne fait pas partie des articles qui ont été déclarés applicables *mutatis mutandis* à la cohabitation légale.

*
* *

PROPOSITION DE LOI

Article premier

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution, à l'exception de l'article 4, qui règle une matière visée à l'article 77 de la Constitution.

Art. 2

Dans l'article 216, § 2, du Code civil, modifié par la loi du 14 juillet 1976, l'alinéa suivant est inséré avant le premier alinéa :

« Chaque époux a le droit de porter le nom de l'autre époux ou de faire précéder ou suivre son nom du nom de l'autre époux, selon l'usage, sans préjudice de ce qui est prévu ci-après concernant les relations professionnelles. »

Art. 3

L'article 305 du même code, abrogé par l'article 12 de la loi du 1er juillet 1972, est rétabli dans la rédaction suivante :

« Art. 305. — Sauf en ce qui concerne les relations professionnelles, chaque époux conserve, après la dissolution du mariage par divorce, le droit d'user du nom de l'autre conjoint conformément à l'article 216, § 2. L'autre conjoint ne peut s'opposer à cet usage que s'il n'y a pas de descendant en vie et pour des raisons graves, en s'adressant au tribunal de première instance ou, dans les cas d'urgence, au président de ce tribunal. »

elkaar machtigen elkaars naam verder te blijven gebruiken overeenkomstig de thans geldende gebruiken.

7. Het voorstel is niet van toepassing op de wettelijk samenwonenden. De gevolgen van de wettelijke samenwoning worden immers bepaald door artikel 1477 van het Burgerlijk Wetboek, ingevoerd door de wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning. Artikel 216 van het Burgerlijk Wetboek hoort niet bij de artikelen die van overeenkomstige toepassing werden verklaard op de wettelijke samenwoning.

Sabine de BETHUNE.

*
* *

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet met uitzondering van artikel 4 dat een aangelegenheid regelt als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 216, § 2, van het Burgerlijk Wetboek, gewijzigd door de wet van 14 juli 1976, wordt vóór het eerste lid het volgend lid ingevoegd :

« Iedere echtgenoot heeft het recht de naam van de andere echtgenoot te dragen of op de gebruikelijke wijze aan zijn of haar naam te doen voorafgaan of erop te laten volgen, onverminderd hetgeen hierna bepaald wordt inzake de beroepsbetrekkingen. »

Art. 3

Artikel 305 van hetzelfde wetboek opgeheven door de wet van 1 juli 1972, wordt opnieuw opgenomen in de volgende lezing :

« Art. 305. — Behalve wat de beroepsbetrekkingen betreft, behoudt iedere echtgenoot na de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding het recht de naam van de andere echtgenoot te gebruiken overeenkomstig artikel 216, § 2. De andere echtgenoot kan tegen dit gebruik alleen opkomen als er geen levende afstammelingen zijn en om ernstige redenen bij de rechtbank van eerste aanleg, en in spoedeisende gevallen bij de voorzitter van die rechtbank. »

Art. 4

À l'article 628, 2°, du Code judiciaire, remplacé par la loi du 14 juillet 1976 et modifié par la loi du 24 juillet 1978, le chiffre «305» est inséré entre les chiffres «224», et «1395».

Art. 5

La présente loi est applicable aux époux alors même que leur mariage a été contracté avant l'entrée en vigueur de la présente loi. Elle est applicable aussi aux ex-époux, même si leur divorce a été accordé ou prononcé avant l'entrée en vigueur de la présente loi.

Art. 4

In artikel 628, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, vervangen door de wet van 14 juli 1976 en gewijzigd door de wet van 24 juli 1978, wordt tussen het cijfer «224», en het cijfer «1395» het cijfer «305», ingevoegd.

Art. 5

Deze wet is van toepassing op de echtgenoten, zelfs indien hun huwelijk werd aangegaan voor de inwerkingtreding van deze wet. Zij is tevens van toepassing op de voormalige echtgenoten, zelfs indien hun echtscheiding werd toegestaan of uitgesproken voor de inwerkingtreding van deze wet.

Sabine de BETHUNE.